

TEN VOORDEELE DER BEIDE REPUBLIEKEN.

Zuid-Afrikaansche

Vlugschriften.

No. 4.

hegds

ene Bladzijde uit de Geschiedenis
van den Oranje-Vrijstaat

door

D. Hitton.

Leeraar aan het Grey-College te Bloemfontein.

DORDRECHT.

CORNs. MORKS Cz.

1900.

2401

Eene Bladzijde uit de

Geschiedenis van den

Oranje-Vrijstaat.

door

D. Hitton,

Leeraar aan Het Grey-College te Bloemfontein.

Dordrecht.
Gons. Marks & Zn.
1899.

De Geschiedenis der Diamantvelden.

Daar is geen plekje in ons Vaderland, waar niet van dag tot dag, van uur tot uur, wordt uitgezien — door velen met sneller kloppend hart — naar berichten van het oorlogsveld in Zuid-Afrika; een oorlogsveld, waar kalme moed, onverschrokken doodsvrachting eerbied afdwingen, ja stemmen van bewondering doen opgaan in de verste streken der Wereld.

Bloedverwanten en vrienden tellen wij daar; hun lot geeft ons angst en kommer. Doch, wat is die persoonlijke angst, vergeleken bij de vraag: „hoe zal de afloop zijn van dezen toch in vele opzichten zoo ongelijken strijd?” Van Englands zijde een oorlog met annexatie als doel, voor de Boeren een strijd voor onafhankelijkheid.

Gezamenlijk bestaan de Zuster-Republieken dien kamp; gezamenlijk in 't onwrikbaar vertrouwen op 't goed recht van hunne zaak; besloten nooit ofte nimmer prijs te geven die vrijheid, voor welke hunne Vaders alles ten offer brachten, toen zij huis en

haard verlieten, om in de wildernis een nieuw vaderland te zoeken!

Zal deze oorlog de vestiging ten gevolge hebben van eene „Vrije Republiek van een Vereenigd Zuid-Afrika“?, eene Republiek met een verleden om trotsch op te zijn, eene toekomst, die grond zou geven tot grootsche verwachtingen?

Zal de moed der Boeren ginds in 't verre Zuiden voor den Hollandschen stam, ook in ruimer zin, eene nieuwe era openen?

Of zal de zege der wapenen Brittanje in staat stellen voor goed een einde te maken aan de politieke en nationale zelfstandigheid onzer stamgenooten?

Welke ook de afloop zij, van de laatste jaren onzer negentiende eeuw zal in de geschiedenis der toekomst worden opgeteekend, hoe een klein Volk den vrijheids-oorlog voerde tegen een Wereldrijk!

Het is de moeite waard er op te wijzen, dat, toen de Boeren in den aanvang des oorlogs, een groot deel van Natal en andere streken buiten de tegenwoordige grenzen der Republieken bezetten, zij een gebied heroverden, dat eenmaal het hunne was; een gebied, waar zij de pioniers in de wildernis zijn geweest:

Natal was de eerste Boeren-Republiek. Daar werden Piet Retief en zijne metgezellen de slachtoffers van

't verraad van den sluwen Zoeloe-koning Dingaan; daar stroomde 't bloed van honderden vrouwen en kinderen op de plaats, die den welsprekenden naam van Weenen draagt. En toen eindelijk de macht der zwarten was gebroken in den slag van Bloedrivier, verrees daar *Pieter Maritzburg*, de Boeren-hoofdstad, die in haar naam aan twee groote leiders zou herinneren: Pieter Retief en Gerrit Maritz.

Doch Engeland erkende de jonge Republiek niet: Natal werd ingelijfd (1842).

Op het Westelijk oorlogsterrein, om Kimberley, vermeldt de Geschiedenis ons een tweede voorbeeld van Englands wederrechtelijk optreden tegen de Boeren, en bij deze gebeurtenis willen wij thans iets langer stilstaan.

Niet ver van de plaats, waar Oranje- en Vaalrivier samenvloeien en waar thans eene van Zuid-Afrika's aanzienlijkste steden ligt, bestond een dertigtal jaren geleden nog slechts hier en daar de eenzame woonstede van een Boer, terwijl overigens het land werd bewoond door Hottentot-stammen, wier dorpen of „kralen” over de vlakke zijn verspreid.

Eindeloos strekt het eenzaam „veldt” zich uit; grootsch in die eenzaamheid, terwijl de gezichteinder alleen wordt gebroken door een „koppie”, een alleenstaanden tafelberg, waarvan de lijnen scherp zijn afgeteekend tegen de helderblauwe lucht.

Niets verstoort de stilte: geen geluid verraadt de aanwezigheid van dierlijk leven of menschen bewoner. Urenlang vervolgt de reiziger zijn pad, te paard, in een karretje, of in den ossenwagen, het typische voertuig van Zuid-Afrika.

't Was het speelgoed van een kind, dat in die afgelegen doodsche streken, als met eene tooverroede verandering zou brengen; 't speelgoed van een kind, die eerste groote diamant, gevonden op de plek, waar thans de rijkste diamantmijnen der wereld liggen; bestemd zulk een ontzaglijken invloed te hebben op Zuid-Afrika's toekomst; een invloed ten goede, in zooverre 't betreft de ontwikkeling van de natuurlijke hulpbronnen des lands; doch ten kwade ook, als het aanleiding zou geven tot booze driften van speculatie en intrigue.

Helder glansend trok die steen de aandacht van een rondtrekkend handelaar bij zijn bezoek aan eene boerenplaats, op een dag in het jaar 1867. Een vakman, aan wien de steen werd getoond, schatte hem op een waarde van *zes duizend gulden*. Twee jaren later (1869) werd een andere steen aangetroffen in het bezit van een Hottentot; thans, als „Ster van Zuid Afrika”, wordt deze diamant op eene waarde van *driehonderd duizend gulden* geschat.

Nauwelijks raakte 't bericht van deze vondsten bekend of van alle zijden stroomden menschen toe om naar diamanten te zoeken en dit was het begin

van eene revolutie in de kalme vreedzame toestanden, welke daar tot dusverre hadden geheerscht.

In ossenwagens zag men uit alle deelen van Zuid-Afrika gelukszoekers hun weg nemen naar de oevers van de beneden-Vaalrivier. Mijnkampen ontstonden, delvers zwoegden aan beide zijden van den stroom. Enkelen vonden kostbare steenen, honderden vonden slechts ellende.

De regeering van den Oranje Vrijstaat nam al de maatregelen, noodig om orde en wet te vestigen in de jonge nederzettingen, die reeds in 1870 omtrent 10.000 inwoners telden. Ambtenaren werden aange-esteld, eene politiemacht werd er geplaatst, een post-dienst georganiseerd.

Dat die diamantgronden op Vrijstaatsch gebied lagen was een onbetwist feit: de grenslijn was bij officieele verdragen vastgesteld!

Doch thans komen we tot een van die smartelijke momenten in de Geschiedenis van Zuid-Afrika, waarbij, met cynische onverschilligheid voor recht, Englands machtige hand zich deed gevoelen: hoe ongelooflijk 't klinkt, „Engeland nam de diamantvelden; en de „jonge stad, welke als mijn-centrum aan het opkomen „was, werd van *Colesberg-Kopje* herdoopt in *Kimberley*, „naar den toenmaligen Min. van Koloniën (1870—'74.)

Welke ook de voorwendselen zijn geweest, die de Britsche Regeering te dezer zake heeft aangewend, de daadzaak is eenvoudig: Engeland *wilde* en *zou*

de diamantgronden hebben en dus *nam* ze. Zulke schatten konden niet in de handen van de Boeren worden gelaten: de „Paramount Power of South Africa” moest de beschikking hebben in zulk een belangrijk gebied.

En wat is de Geschiedenis der *Kimberleysche Diamantvelden* anders dan een voorspel van de aanslagen op 't bezit der *Johannesburgsche Goudvelden*?

Het ergste moet nog verhaald: toen, in 1870, gelijk nu, in 1899, nam Engeland voor de wereld den huichelachtigen schijn aan van op te treden tot bescherming van de rechten van anderen: dit maal, nu 't Johannesburg geldt — zoowel bij den Jameson-inval (1895—'96) als bij den thans den Republieken opgedrongen oorlog — is de leus „bescherming der verdrukte Uitlanders”; ten tijde van de Diamantvelden gold het de „Kampioen te zijn van de rechten der inlanders.”

Inderdaad was van „inboorlingen-rechten” geen sprake. De Britsche Regeering zelve had bij de *Conventie van Bloemfontein*, 23 Februari 1854, 't gebied, waar thans diamanten waren gevonden, aangewezen als deel van de toen erkende „Republiek van den Oranje-Vrijstaat.” Burgers dier Republiek hadden bewijsstukken van eigendomsrecht, sommigen reeds uit den tijd, toen in Bloemfontein nog een Britsch Resident was gevestigd en door dezen geteekend. Dat omtrent die eigendomsrechten geen twijfel kon bestaan, het

is later erkend door Engelsche rechters, het is openlijk uitgesproken door Engelsche geschiedschrijvers.

En toch het ongelooflijke gebeurde. Onder de naturellenhoofden in 't beneden-gebied tusschen Vaalen Oranje-rivier was in dien tijd een Griqua-kapitein, met name *Nicolaas Waterboer*. Gelijk de meeste koningen en hoofden van Kaffer- of Hottentot-Stammen in Zuid-Afrika — en in andere deelen der wereld zien we soortgelijke feiten — had Waterboer *Britsche agenten*. Zulke agenten zijn doorgaans knappe lui, slim althans, goed in staat de belangen te behartigen van . . . zich zelf, het Britsche Rijk en, des noods ook nog, van hun dusgenaamden cliënt.

Waterboer nu, door tusschenkomst van zijne agenten, trad eensklaps te voorschijn met aanspraken op 't gebied, waar de Vrijstaatsche Regeering tot bescherming der mijnindustrie voor de eerste maal een daadwerkelijk gezag had gevestigd. Met knappe berekening richtten Waterboers agenten zich tot Sir Henry Barkley, den toenmaligen Gouverneur der Kaapkolonie en Hoogen Commissaris van Hare Majesteit, met het verzoek om Griqualand West onder Britsch Protectoraat te plaatsen. (Griqualand Oost ligt in een geheel ander deel van Zuid-Afrika en heeft met deze geschiedenis niets te maken).

Afgezien zelfs van de quaestie van eigendomsrechten kon Sir Henry Barkley zulk een aanbod niet aannemen: de Conventie van Bloemfontein (zie boven) verklaarde

uitdrukkelijk, dat het Britsche Gouvernement geen bondgenootschap zou hebben met naturellen-hoofden ten Noorden van de Oranje Rivier. Wel had reeds eenmaal een schending van de Conventie plaats gegrepen: in 1869 toen de Oranje Vrijstaat in moeilijke oorlogen ten slotte het lastige Basoeto-hoofd Moshesh had overwonnen; wel was der Republiek toen door Engeland het schreeuwend onrecht aangedaan, dat de Britsche Regeering een veto uitsprak en de inlijving van Basoetoland bij den Vrijstaat belette, en . . . er de Britsche vlag heesch.

Doch, groot als het onrecht toen geweest was, de Republiek had berust en er zich bij neêrgelegd, dat in de *Conventie van Aliwal Noord* (1869) andermaal de belofte werd verkregen, dat H. M. Regeering zich zou onthouden van inmenging tusschen de Republiek en inboorlingen-stammen.

Hernieuwde beloften, hernieuwde schending!

De inkt, waarmede de Conventie van Aliwal was geschreven, was nog nauwelijks opgedroogd, toen de Diamantvelden-quæstie ontstond. Eene langdurige briefwisseling volgde tusschen President Brand van den Oranje-Vrijstaat en den Britschen Hoogen Commissaris in Kaapstad.

Een Speciaal Gerechtshof te Kimberley stelde een nauwkeurig onderzoek in naar de geschiedenis van Griqualand West en zijne bevolking. Talrijke getuigenissen werden ingewonnen. De uitspraak was, dat

„alle aanspraken gebaseerd op schenkingen van het Griquaahoofd Waterboer ongegrond waren, omdat dit Hoofd daar nooit gronden had bezeten!”

Alles vergeefs: in October 1871 reeds verscheen de Proclamatie, waarbij „Griqualand West aan het Britsche Rijk werd gehecht” en de grenslijn werd zoo bepaald, dat Kimberley met de rijke mijnen binnen de nieuwe Britsche bezittingen vielen.

De Engelsche geschiedschrijver Froude, over deze gebeurtenissen sprekende, zegt van deze transactie: „wij traden op als kampioenen voor Waterboer, gaven hem $\frac{1}{10}$ en hielden zelf $\frac{9}{10}$ ”.

En een eind verder teekent hij hiervan aan: „..... deze handeling, misschien de schandelijkste in de jaarboeken van Englands koloniale geschiedenis.”

(Froude, *Oceana or England and her Colonies*, 1887, p. 50: „..... this transaction, perhaps the most discreditable in the annals of English Colonial History”).

De Britsche wapenen zouden zoo noodig sanctie verleen en aan een maatregel, die nooit eenige andere sanctie zou kunnen krijgen. Het „Macht is Recht” scheen op nieuw bevestigd. Wat kon de Oranje-Vrijstaat doen?

Onder protest trok de Regeering der Republiek hare ambtenaren terug, terwijl het nieuwe bewind op de Diamantvelden zich haastte over te gaan tot

stappen, die nauwelijks minder onverdedigbaar zijn dan de annexatie zelve: de Engelsche magistraten knoopten betrekkingen aan met de naburige inboorlingestammen; honderden zwarten werden, met toestemming en medewerking van hunne hoofden, overgehaald te komen werken; de *loonen aan deze lieden werden uitbetaald in kruit en lood*; — al weer in lijnrechten strijd met bestaande tractaten.

Binnen twee à drie jaren kwamen op deze wijze tienduizenden geweren in handen van de zwarten, als eene directe bedreiging tegen de Boeren. En toen eenmaal Vrijstaatsche ambtenaren wagens met geweren en ammunitie, die op 't grondgebied der Republiek op weg waren naar Kimberley, aanhielden, zond de Britsche Hooge Commissaris een telegrafisch ultimatum van 48 uren aan 't Gouvernement te Bloemfontein!

Waarlijk, het is niet te verwonderen, dat in 't hart van den Boer een gevoel heerscht tegen Engeland, dat zich nauwelijks in woorden laat beschrijven.

Het heeft heel lang geduurd eer de zaak der Diamantvelden eene *vormelijke beslissing* kreeg. Kort na de gebeurtenissen, welke wij hier beschreven hebben, werd President Brand door eene ernstige ziekte aangetast en het scheen een oogenblik, dat de Republiek van den Oranje Vrijstaat haar geacht

Hoofd aan den dood zou moeten afstaan. Doch dat gevaar werd afgewend.

In zijne zitting van het jaar 1876 was het, dat de Vrijstaatsche Volksraad aan den Staatspresident de opdracht gaf zich in persoon naar Engeland te begeven om te trachten recht te verkrijgen.

Ingevolge die opdracht vertrok President Brand naar Londen.

De ontvangst in de Engelsche hoofdstad liet in vormen niets te wenschen over; en het bedaarde, waardige en taktvolle optreden van den degelijken Afrikaner Voorman kon niet anders dan indruk maken: men was gedwongen naar hem te luisteren.

En toen ten langen laatste aldus het oor der Rijksregeering was gevonden, toen ten langen laatste deze het volle licht zag, heeft zij toen op ridderlijken wijze het begane onrecht hersteld?

Neen, in „Downing-straat” — daar is de zetel van de hooge Koloniale Regeering — werd in algemeene bewoordingen erkenning gedaan, dat de „Oranje Vrijstaat in de zaak der Diamantvelden niet rechtvaardig was behandeld”, eene soort van verontschuldiging werd gemaakt, doch tegelijkertijd werd — ongelooflijk zal de lezer denken — het „noodzakelijk geacht, dat de hoogste macht in Zuid-Afrika in het bezit zij van de Diamantmijnen, waarvoor wij der Republiek van den Oranje Vrijstaat eene schadevergoeding van 90.000 ponden sterling aanbieden”.

Het zou verklaarbaar zijn geweest, indien zulk een aanbod met verontwaardiging van de hand ware genomen. Doch ook in het leven der Staten is het somtijds noodig zijn gevoel van eigenwaarde geweld aan te doen: President Brand was van oordeel, dat recht in deze nooit zou geschieden, dat vruchteloze protesten zijn land niet zouden baten, dat de financiën der Republiek eene versterking van baten dringend noodig maakten. Zoo kwam hij er toe den Volksraad voor te slaan Englands aanbod aan te nemen, en toen de Volksraad hiertoe overeenkomstig besloot, kon men de Diamantvelden-questie als geëindigd beschouwen.

De moreele indruk echter van het gebeurde was niet uit te wisschen: in Zuid-Afrika — ook bij de meerderheid der Engelsche inwoners — is die indruk nog levendig. En biedt de geschiedenis van den Dag ons niet een schandelijke herhaling? Zijn het niet de Goudvelden, wier bezit voor een groot deel, zoo niet geheel, de politiek van Englands bewindhebbers heeft bepaald?

Is verschenen bij MORKS & GEUZE, Dordrecht:

Een Eeuw van Onrecht

DOOR

F. W. REITZ,

Staatssecretaris der Zuid-Afrikaansche Republiek.

MET EEN INLEIDEND WOORD

DOOR

Dr. H. J. KIEWIET DE JONGE.

Secretaris Algemeen Nederlandsch Verbond.

Prijs 75 cent.

Franco per post na toezending van 80 Cents.

»Een Eeuw van Onrecht is al bekend. Als een soort blauwboek is het gezonden aan de bladen en die hebben het besproken als een werk van groote beteekenis, waard alom te worden verspreid.»

»Maar het meest, soms langs heele bladzijden, gleeed het potlood, van bewondering over den mooien gloed van overtuiging over de welsprekendheid, die welde uit het hart. En zoet is de gedachte dat aan de gevangen Engelschen in Pretoria, die vroegen om nuttige tijdkorting, door den Staatssecretaris REITZ A Century of Wrong ter ontspanning werd toegezonden.»

Wie wat weten wil over

Zuid-Afrika,

zijn vraagstukken, toestanden, gebeurtenissen en hoofdpersonen,
abonneere zich op de serie

Zuid-Afrikaansche Vlugschriften.

Prijs per serie van 12 deeltjes f 1.—,
(na overmaking van f 1.25 geregeld toezending per post).

Prijs der afzonderlijke nummers 10 cents.

Ter verspreiding: 100 ex. voor f 7.50; 1000 ex. voor f 60.—

In deze serie verschenen:

Wat zullen wij doen voor onze broeders in Zuid-Afrika?

door Jhr. Mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

Weerstaat den Rhodesgeest!

door H. A. VAN GOGH.

**Eenige bladzijden uit de Geschiedenis van den
Vrijheidsstrijd der Transvaalsche Boeren.**

door Dr. H. BLINK.

Een stoomvaart-verbinding met Zuid-Afrika.

door A. S. VAN REESEMA.

Eene bladzijde uit de Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat.

door D. AITTON.

Uitgever: CORNs. MORKS Cz., DORDRECHT.

Is verschenen bij MORKS & GEUZE, Dordrecht:

Een Eeuw van Onrecht

DOOR

F. W. REITZ,

Staatssecretaris der Zuid-Afrikaansche Republiek.

MET EEN INLEIDEND WOORD

DOOR

Dr. H. J. KIEWIET DE JONGE.

Secretaris Algemeen Nederlandsch Verbond.

Prijs 75 cent.

Franco per post na toezending van 80 Cents.

»Een Eeuw van Onrecht is al bekend. Als een soort blauwboek is het gezonden aan de bladen en die hebben het besproken als een werk van groote beteekenis, waard alom te worden verspreid.»

»Maar het meest, soms langs heele bladzijden, gleed het potlood, van bewondering over den mooien gloed van overtuiging, over de welsprekendheid, die welde uit het hart. En zoet is de gedachte dat aan de gevangen Engelschen in Pretoria, die vroegen om nuttige tijdkorting, door den Staatssecretaris REITZ A Century of Wrong ter ontspanning werd toegezonden.»